

ضرورت شفافیت در نظام دارویی کشور

written by پیمان صفردوست | ۱۴۰۱/۰۵/۱۷

شفافیت مکانیسمی خودکنترلی است که طی آن سازمانها با نظارت و دخالت کمتر دولت، به کنترل خود می‌پردازند چرا که نظارت عموم مردم را بر خود احساس می‌کنند.

ضرورت شفافیت در نظام دارویی

در سالهای اخیر مساله شفافیت در نظام دارویی در جهان بیش از پیش مورد توجه قرار گرفته است و کشورهای پیشرفته در حوزه دارو اقدامات موثری را در جهت نیل به اهداف آن در برنامه‌های خود قرار داده‌اند. چرا که فعالیتها و هدفگذاریهای اشتباه در این حوزه می‌تواند منابع را هدر دهد و این مساله خود منجر به کاهش دسترسی بیماران به داروهای اساسی و تهدید رفاه جمعیت و آسیب‌های ناشی از آن می‌شود.

در حقیقت با توجه به آسیب‌های بی‌شمار نهفته در دوری از شفافیت، برای اطمینان از این امر که بیماران داروی مورد نیاز خود را به صورت ایمن، با کیفیت تضمین شده، با قیمت عادلانه و به دور از تأثیرات نامطلوب تبلیغات، دریافت می‌کنند، همه عملکردها می‌بایست شفاف شوند تا این بخش از فعالیت‌های مفسدانه یا غیراخلاقی محفوظ بمانند.

امروزه «شفافیت» یکی از کلیدواژه‌های پرکاربرد توسط مسئولان و رسانه‌ها است و همه مردم کم‌وبیش اظهارنظرهایی را در این مورد شنیده‌اند اما منظور از شفافیت در حوزه سلامت و به‌ویژه در بخش دارو چیست و چه اهدافی را دنبال می‌کند؟!

خیلی دور؛ خیلی نزدیک

شفافیت مکانیسمی خودکنترلی است که طی آن سازمانها با نظارت و دخالت کمتر دولت، خود را کنترل می‌کنند چرا که نظارت عموم مردم را بر فعالیت‌های خود احساس می‌نمایند و به همین دلیل حرکت در این مسیر را به عنوان تکلیفی بر دوش خود می‌دانند.

از آنجا که داروسازی جزء جدایی‌ناپذیر نظام بهداشت و درمان است و از طریق تکمیل انواع دیگر خدمات مراقبت سلامت، می‌تواند نرخ مرگومیر و آسیب‌های ناشی از بیماری‌ها را کاهش داده و کیفیت زندگی را ارتقاء دهد؛ از همین رو است که دسترسی به مراقبت سلامت و داروهای اساسی هرچه بیشتر به عنوان حق اساسی انسان مطرح می‌شود. با این حال، توانایی داروسازی برای نجات زندگی، کاهش درد و ارتقاء سلامت وابسته به کیفیت خوب، ایمنی، در دسترس بودن و استفاده درست از آن است که متأسفانه تحقق این موضوع در بسیاری از کشورها بسیار بعید و دور از دسترس است.

برخی از عواملی که در بروز چالش‌های اصلی در بخش دارویی موثر بوده‌اند عبارتند از فقر، شکست بازار و شکست دولت که مورد اخیر اغلب به علت کمبود شفافیت در نظام دارویی رخ می‌دهد. کمبود شفافیت در نظام دارویی مساله‌ای است که نگرانی پیرامون آن هر روز رو به فزونی است زیرا فعالیت‌های بد و نامطلوب در این حوزه می‌تواند منجر به هدررفت منابع و در نتیجه کاهش دسترسی به داروهای اساسی و تهدید رفاه جمعیت شود.

بخش داروسازی در برابر فساد بسیار آسیب‌پذیر است؛ فساد که خود را به اشکال مختلف از جمله رشوه، کلاهبرداری، تبانی و اختلاس در سطوح مختلف زنجیره تامین دارو نشان

می‌دهد. قابل ذکر است که در این مسیر، تأثیر این موضوع بر سلامت افراد نباید دست کم گرفته شود، زیرا تحت تأثیر هریک از این عوامل فساد، کودکان و بزرگسالان ممکن است داروهای ناایمن یا با کیفیت پایین مصرف کنند و تحت آسیب‌های جدی قرار بگیرند که تبعات خاص خود را بر جامعه تحمیل می‌کند.

علاوه بر این، اتلاف منابع دولتی یا خصوصی می‌تواند تأثیر زیادی بر اقتصاد در سطوح ملی، بیمارستانی و خانگی داشته باشد. فساد همچنین اعتبار نهادهای عمومی و حرفه بهداشت را کاهش می‌دهد و اعتماد عمومی را در مورد صلاحیت آنها از بین می‌برد.

تأثیرات فساد در حوزه داروسازی

اگرچه برآورد و اندازه‌گیری تأثیر فساد در بخش داروسازی بسیار دشوار است، اما تجربه نشان داده است که فساد در این بخش می‌تواند تأثیرات سه‌گانه‌ای به اشکال زیر داشته باشد:

۱. تأثیر بر سلامت

اتلاف منابع عمومی با خرید محصولات گران‌قیمت یا غیرضروری ظرفیت دولت را برای دسترسی به داروهای ضروری و با کیفیت خوب کاهش می‌دهد. به همین ترتیب، زمانی که آژانس‌های خرید با تأمین‌کنندگان تبانی می‌کنند و محصولات بی‌کیفیت را خریداری می‌کنند، نه تنها پول عمومی هدر می‌رود، بلکه سلامت مصرف‌کنندگان نیز تحت تأثیر نامطلوب قرار می‌گیرد. در درمان بیمارانی که با داروهای بی‌کیفیت درمان می‌شوند، ممکن است روند درمان زمان‌بر شده و آنها را برای مدت طولانی‌تری دچار رنج و درد کند و حتی ناگوارتر از آن در برخی موارد حتی ممکن است در برابر درمان مقاومت ایجاد کند.

۲. تأثیر بر اقتصاد

زمانی که بودجه آژانس‌های تدارکاتی بخش دولتی صرف خرید محصولات گران‌قیمت به جای نسخه‌های با کیفیت‌تر و ارزان‌تر همان محصولات هدر می‌رود، یا زمانی که منابع مالی به درستی مدیریت نمی‌شوند، به معنای این است که ما با هدر رفتن ذخایر ارزی ملی روبرو هستیم. چنین وضعیتی در مورد پول ملی تأثیر بسیار منفی بر بودجه بهداشت ملی دارد و می‌تواند به بحرانی‌تر شدن وضعیت کمبود دارو منجر شود که باز هم بیشترین تأثیر آن بر سلامت مردم خواهد بود.

۳. وجهه دولت و تأثیر اعتماد

ناکارآمدی و عدم شفافیت در نظام دارویی کشور اعتبار نهادهای عمومی را نزد مردم کاهش می‌دهد و اعتماد عمومی اهداکنندگان را به ظرفیت دولت برای اجرای وعده‌ها از بین می‌برد که این موضوع نیز می‌تواند تأثیرات منفی بسیاری را بر نظام سلامت کشور بگذارد.

راهکار چیست

با تشخیص چالش دیرینه شفافیت در حوزه دارو، در سال 2004 میلادی سازمان جهانی بهداشت (WHO) پروژه‌ای را تحت عنوان حکمرانی خوب برای داروها را آغاز کرد که بر این اساس یک بسته پشتیبانی فنی را برای مقابله با مسائل غیراخلاقی در بخش عمومی داروسازی ارائه می‌دهد. این امر با فرآیند اصلاح سیاست، ترویج حکمرانی خوب و به کارگیری اصول اخلاقی دنبال می‌شود. این پروژه سازمان جهانی بهداشت در پروژه حکمرانی خوب در یک فرآیند سه مرحله‌ای اجرا می‌شود.

الف) ارزیابی ملی شفافیت و آسیب‌پذیری در برابر فساد سیستم‌های ملی تدارکات عمومی و مقامات نظارتی ملی داروها اولین مرحله از اقدامات است که می‌تواند مسیر این فرآیند را به شکل مناسب شکل دهد.

ب) توسعه و اجرای چارچوب‌های اخلاقی ملی از طریق یک فرآیند مشورتی که حکمرانی خوب را در بخش عمومی داروسازی ترویج می‌کند.

ج) اجتماعی کردن چارچوب اخلاقی ملی با آموزش مقامات ملی در مورد اصول حکمرانی خوب در بخش عمومی دارویی صورت می‌پذیرد.

هدف از بسته پیشنهادی سازمان بهداشت جهانی، ارائه تصویری جامع از سطح شفافیت و آسیب‌پذیری احتمالی در برابر فساد در سه بخش ثبت داروها، انتخاب داروهای ضروری و تهیه داروها بوده است.

هرچند توصیه‌های سازمان بهداشت جهانی همچنان با سطوح پیشرفته نظارت، آن‌طور که در کشورهای پیشرو و توسعه یافته دیده می‌شود، فاصله دارد اما باز هم یک منبع خوب و کارآمد برای استانداردسازی است. بنابراین توصیه می‌شود که در اقدامات اولیه به این اسناد رجوع شود و با ارزیابی‌های دقیق و صحیح به سمت ارائه راهکارهای مناسب جهت حل چالش‌ها پیش برویم.

نویسندگان:

دکتر منیره افضلی، داروساز، کارشناس اقتصاد و مدیریت دارو

دکتر منوچهر بشیری نژاد، داروساز، کارشناس اقتصاد و مدیریت دارو